BÖLAJAK ÖQITUVÇILARNI INNOVATSION PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLAŞNING PEDAGOGIK MODELI

Jo‘rayeva E'zoza Orif qizi
Iqtisodiyot va Pedagogika unversiti
Pedagogika yo‘nalishi 2-kurs Magistri
https://orcid.org/0009-0005-9359-0242
ezozajurayeva91@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.24199250

Annotatsiya. Maqolada bölajak öqituvçilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlaş masalasining dolzarbligi asoslanadi va bunday tayyorgarlikning pedagogik modeli tavsiflanadi. Innovatsion faoliyat faqat raqamli vositalardan foydalaniş bilan tenglaştirilmay, yangilikning ta’limiy maqsadga, öquvçilar ehtiyojiga va öqitiş mazmuniga muvofiqligi nuqtayi nazaridan qaraladi. Tayyorgarlikdagi asosiy muammo sifatida nazariy bilim, metodik mahorat va kasbiy pozitsiya örtasidagi uziliş körsatiladi. Taklif etilgan model maqsad, mazmun, jarayon, metodik ta’minot va natijani özaro boğliq tarkibiy qismlar sifatida birlaştiradi; tayyorlik motivatsion, kognitiv, amaliy va refleksiv jihatlar birligida talqin qilinadi. Modelni amalga oşiriş diagnostika, muammoli vaziyatlarni tahlil qiliş, kiçik guruhlarda dars loyihalaş hamda loyihani mikroöqitiş va pedagogik amaliyotda sinaş bosqiçlarini öz içiga oladi. Model barça şaroitlar uçun tayyor qolip emas, balki moslaştiriladigan pedagogik yönaliş sifatida asoslanadi.
Kalit sözlar: bölajak öqituvçi, innovatsion pedagogik faoliyat, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik model, refleksiya, mikroöqitiş, dars loyihalaş, kasbiy kompetensiya.

Аннотация. В статье обосновывается актуальность подготовки будущих учителей к инновационной педагогической деятельности и описывается педагогическая модель такой подготовки. Инновационная деятельность рассматривается не как простое использование цифровых средств, а с точки зрения соответствия нововведения образовательной цели, потребностям учащихся и содержанию обучения. Основной проблемой подготовки названа недостаточная взаимосвязь теоретических знаний, методического мастерства и профессиональной позиции. Предложенная модель объединяет цель, содержание, процесс, методическое обеспечение и результат как взаимосвязанные компоненты; готовность трактуется как единство мотивационного, когнитивного, практического и рефлексивного аспектов. Реализация модели включает диагностику, анализ проблемных ситуаций, проектирование урока в малых группах и апробацию проекта в микропреподавании и педагогической практике. Модель обосновывается не как универсальный шаблон, а как педагогическое направление, адаптируемое к конкретным условиям.
Ключевые слова: будущий учитель, инновационная педагогическая деятельность, профессиональная подготовка, педагогическая модель, рефлексия, микропреподавание, проектирование урока, профессиональная компетентность.

Abstract. The article substantiates the relevance of preparing future teachers for innovative pedagogical activity and describes a pedagogical model for such preparation. Innovation is treated not merely as the use of digital tools but in terms of how well a new approach fits the learning goal, students' needs and the content of instruction. The weak connection between theoretical knowledge,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

methodological skill and professional stance is identified as the main problem in teacher preparation. The proposed model integrates goal, content, process, methodological support and outcome as interrelated components, and readiness is interpreted as the unity of motivational, cognitive, practical and reflective dimensions. Implementation proceeds through diagnosis, analysis of problem situations, lesson design in small groups, and testing the project through microteaching and teaching practice. The model is presented not as a universal template but as a pedagogical direction to be adapted to specific conditions.

Keywords: future teachers, innovative pedagogical activity, teacher preparation, pedagogical model, reflection, microteaching, lesson design, professional competence.

Bölajak öqituvçilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlaş masalasi ta'lim tizimida yuz berayotgan özgarişlar, öquvçilarning ehtiyojlari va kasbiy faoliyat mazmunining murakkablaşuvi bilan bevosita boğliq [1]. Bugungi öqituvçidan faqat fan mazmunini yetkaziş emas, balki öquv jarayonini maqsadga muvofiq loyihalaş, öquvçilar faolligini qöllab-quvvatlaş, turli ta'limiy vaziyatlarga mos yeçim topiş va öz faoliyatini tahlil qiliş ham talab etiladi. Şu sababli pedagogika oliy ta'lim muassasasida egallangan nazariy bilimlarning özi kasbiy tayyorgarlikni töliq ta'minlamaydi. Ularni amaliy vazifalarda qöllaş, yangi pedagogik ğoyalarni asosli tanlaş va natijaga qarab faoliyatni takomillaştiriş qobiliyatlari ham şakllanişi zarur.

Innovatsion pedagogik faoliyatni faqat yangi texnologiya yoki raqamli vositadan foydalaniş bilan tenglaştiriş uning mazmunini toraytiradi [2]. Yangilikning ta'limiy maqsadga muvofiqligi, öquvçilarning yoş va individual xususiyatlariga mosligi, öqitiş mazmuni bilan uyğunligi hamda kutiladigan natijaga xizmat qilişi muhimdir. Aks holda, taşqi jihatdan zamonaviy köringan usul öquv jarayoniga ortiqça murakkablik kiritişi yoki öquvçi faolligini oşirmasligi mumkin. Demak, bölajak öqituvçi yangilikni şunçaki qöllovçi emas, balki uning zaruratini anglaydigan, imkoniyat va çeklovlarini baholaydigan, ta'limiy vazifaga moslaştiradigan mutaxassis sifatida tayyorlanişi lozim.

Mazkur tayyorgarlikdagi muammolardan biri nazariy bilim, metodik mahorat va kasbiy pozitsiyaning ayrim hollarda özaro uzviy boğlanmasligidir. Talaba pedagogik yondaşuvlarning mazmunini bilişi mumkin, biroq muayyan sinf yoki öquv vaziyatida qaysi usulni tanlaş, uni qanday taşkil etiş va natijani qanday tahlil qiliş borasida qiynalişi ehtimoli mavjud. Bunday tafovut innovatsion faoliyatni mustaqil va ongli ravişda olib borişga tösqinlik qiladi. Şuning uçun tayyorgarlik jarayonida bilimni amaliy harakatga aylantiruvçi topşiriqlar, pedagogik vaziyatlarni tahlil qiliş, darsni loyihalaş va öz qarorlarini asoslaş imkoniyatlari izçil közda tutilişi kerak.

Muammoning dolzarbligi öqituvçilik kasbida özgaruvçan şaroitlarga moslaşiş va uzluksiz kasbiy rivojlaniş zarurati bilan ham belgilanadi [3]. Öquvçilar tarkibi, ta'lim resurslari va öqitiş şaroitlari bir xil bölmagani sababli, barça vaziyatlarga tayyor yagona usul mavjud emas. Bölajak pedagog muammoni aniqlaş, maqsadni belgilaş, mos metod va vositalarni tanlaş, öquvçilar bilan hamkorlikni taşkil etiş hamda olingan natijani tahlil qilişga tayyor bölişi lozim. Bu jarayonda ijodkorlik bilan bir qatorda mas'uliyat, pedagogik odob, adolatli munosabat va öquvçi manfaatini hisobga oliş ham muhim örin tutadi [4]. Innovatsion qarorlar aynan şu kasbiy mezonlar bilan uyğunlaşgandagina ta'lim sifatiga xizmat qiladi.

Bölajak öqituvçilarni tayyorlaşda amaliyotning örni katta bölsa-da, amaliy tajriba öz-özidan kasbiy kompetensiyani şakllantirmaydi. Tajriba maqsadli topşiriqlar, kuzatiş, tahlil va qayta aloqa bilan qöllab-quvvatlanmasa, talaba bajarilgan işning kuçli va takomillaştirilişi lozim bölgan jihatlarini anglamasligi mumkin. Şu bois oliy ta'limdagi fanlar, mustaqil ta'lim va pedagogik amaliyot örtasida mazmuniy izçillik bölişi talab etiladi [5]. Talaba örgangan nazariy tuşunçalarini amaliy vaziyatda sinab körişi, qarorlarini dalillar bilan izohlaşi va tahlil asosida keyingi faoliyatini özgartirişi uçun şaroit yaratilişi zarur.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bunday izçillik innovatsion faoliyatni alohida maşğulot yoki vosita bilan çeklamasdan, kasbiy tayyorgarlikning yaxlit tarkibiy qismi sifatida körişga imkon beradi.

Şu nuqtayi nazardan, bölajak öqituvçilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlaşning pedagogik modelini işlab çiqiş va mazmunan asoslaş dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Model tayyorgarlikning maqsadi, mazmuni, taşkil etiş şakllari, metodlari va kutiladigan natijalari örtasidagi boğliqlikni körsatişi kerak. Uning ahamiyati jarayonni tartibga soliş bilangina çeklanmaydi: model talabaning kasbiy ehtiyojini aniqlaş, nazariy bilimni amaliy faoliyat bilan boğlaş, mustaqil qaror qabul qilişni qöllab-quvvatlaş va öz faoliyatini baholaşga yönaltirilgan yondaşuvni şakllantirişga xizmat qilişi mumkin. Bunda tayyorgarlik natijasi faqat yangi metodlarni biliş bilan emas, balki ularni pedagogik maqsadga muvofiq tanlaş, qöllaş va tahlil qilişga tayyorlik bilan tavsiflanadi.

Pedagogik modelning dolzarbligi, şuningdek, innovatsion faoliyatni tasodifiy taşabbuslardan izçil kasbiy jarayonga aylantiriş ehtiyoji bilan izohlanadi [1; 3]. Agar tayyorgarlikning tarkibiy qismlari aniq belgilanmasa, ta’lim mazmuni va amaliy maşğulotlar örtasida uziliş yuzaga kelişi, talabaning rivojlanişi esa faqat umumiy taassurot asosida baholanişi mumkin. Model bu jihatlarni özaro muvofiqlaştiriş, talabaning kasbiy ösişini kuzatiş va ta’limiy faoliyatni takomillaştiriş uçun konseptual asos yaratadi. Şu bilan birga, u barça talabalar yoki ta’lim muassasalari uçun bir xil natijani kafolatlaydigan tayyor qolip sifatida emas, balki şaroit, maqsad va öquvçilar ehtiyojiga moslaştiriladigan pedagogik yönaliş sifatida qaralişi lozim [3]. Ana şunday yondaşuv bölajak öqituvçining yangilikka oçiqligi, metodik mustaqilligi va mas’uliyatli kasbiy qarorlar qabul qiliş qobiliyatini rivojlantiriş masalasini ilmiy jihatdan asoslaş zaruratini yuzaga keltiradi.

Bölajak öqituvçilarni innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlaş modeli maqsad, mazmun, jarayon, metodik ta’minot va natijani özaro boğliq tarkibiy qismlar sifatida taşkil etişga asoslanadi. Modelning markazida talabaning yangilikni şunçaki qöllovçi emas, balki ta’lim ehtiyojini aniqlaydigan, asoslangan yeçim işlab çiqadigan, uni sinab köradigan va natijasini tahlil qiladigan mutaxassis sifatida şakllanişi turadi. Bunday yondaşuv innovatsiyani alohida texnik vosita yoki maşğulot usuli bilan tenglaştirmaydi; u pedagogik maqsad, öquvçi ehtiyoji, mazmun, özaro munosabat va baholaşni birgalikda takomillaştiriş jarayoni sifatida qaraladi. Şu sababli modelda yangilikning özi emas, uning ta’limiy vazifaga muvofiqligi va öquv jarayoniga keltiradigan qiymati asosiy mezon bölib xizmat qiladi.

Maqsadli tarkibiy qism bölajak öqituvçida innovatsion faoliyatga tayyorlikni şakllantirişni közlaydi. Bu tayyorlik motivatsion, kognitiv, amaliy va refleksiv jihatlarning birligida namoyon böladi. Motivatsion jihat kasbiy rivojlanişga intiliş, özgarişlarga oçiqlik va pedagogik mas’uliyatni anglatadi. Kognitiv jihat ta’limdagi muammoni tahlil qiliş, pedagogik yondaşuvlarni farqlaş hamda tanlangan usulning imkoniyat va çeklovlarini tuşunişni qamrab oladi. Amaliy jihat darsni loyihalaş, öquvçilar faolligini taşkil etiş, raqamli va an’anaviy resurslarni maqsadga muvofiq tanlaş, öquv natijalarini kuzatiş könikmalaridan tarkib topadi. Refleksiv jihat esa öz qarorlarini dalillar asosida qayta körib çiqiş, xatoni rivojlaniş manbai sifatida qabul qiliş va keyingi faoliyatni takomillaştirişni nazarda tutadi. Uşbu jihatlar alohida örgatilmaydi, balki kasbiy vazifalarni bajariş jarayonida özaro uyğunlaştiriladi.

Mazmuniy tarkib kasbiy-pedagogik bilimlarni innovatsion faoliyatga xizmat qiladigan amaliy tajriba bilan boğlaydi. Öquv materialiga ta’lim maqsadini aniqlaş, öquvçi ehtiyojlari va tayyorgarligini hisobga oliş, faol öqitiş usullarini tanlaş, hamkorlikdagi örganişni taşkil etiş, ta’lim natijalarini baholaş va teskari aloqadan foydalaniş masalalari kiritiladi. Raqamli vositalar mazmunning mustaqil maqsadi sifatida emas, balki tuşuntiriş, maşq qiliş, hamkorlik, ijodiy topşiriq yoki individual yordamni kuçaytiruvçi resurs sifatida körib çiqiladi [2]. Talaba vositani tanlaşda uning qulayligi bilangina çeklanmay, öquv maqsadiga mosligi, barça öquvçilar uçun foydalaniş imkoniyati, mazmunning

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

işonçliligi va pedagogik xavfsizligini ham tahlil qiladi [4]. Şu tariqa innovatsion yeçimni tanlaş texnologiyaga qiziqişdan köra, ta’limiy ehtiyojni anglaş va unga mos javob topiş bilan belgilanadi.

Modelni amalga oşiriş jarayoni izçil bosqiçlarda taşkil etiladi. Dastlabki bosqiçda talabalarning mavjud tasavvurlari, kasbiy qiziqişlari va pedagogik muammolarni köriş qobiliyati aniqlanadi. Buning uçun suhbat, yozma tahlil, vaziyatli topşiriq va özini baholaş kabi usullardan foydalaniş mumkin. Keyingi bosqiçda nazariy bilimlar muammoli vaziyatlar bilan boğlanib, talabalar ta’lim jarayonidagi qiyinçilik sabablarini tahlil qiladilar. Masalan, öquvçilarning topşiriqda sust iştirok etişi kuzatilganda, sababni faqat qiziqişning pastligi bilan izohlaş örniga, topşiriqning murakkabligi, körsatmaning aniqligi, öquvçilarning tayyorgarlik farqi va muloqot şakli ham körib çiqiladi. Bunday tahlil muammoni şoşilinç usul bilan yopişdan saqlab, pedagogik qarorni asoslaşga yordam beradi.

Amaliy loyihalaş bosqiçida talabalar kiçik guruhlarda dars yoki uning alohida qismini işlab çiqadilar. Har bir loyiha aniq öquv maqsadi, kutiladigan natija, öquvçi faoliyati, foydalaniladigan resurslar va baholaş mezonlarini öz içiga oladi. Loyiha muayyan sinf şaroitiga moslaştirilib, öquvçilarning yoş xususiyatlari, bilim darajasi va turli ehtiyojlari e’tiborga olinadi. Guruh a’zolari vazifalarni taqsimlaydi, taklif qilingan usullarning afzallik va ehtimoliy qiyinçiliklarini muhokama qiladi hamda tanlovini pedagogik maqsad bilan izohlaydi. Öqituvçi bu jarayonda tayyor yeçimni beruvçi emas, balki savollar orqali tahlilni çuqurlaştiruvçi, manbalarni tanlaşga yönaltiruvçi va fikrlarni dalillaşga undovçi fasilitator vazifasini bajaradi.

Loyihani sinaş mikroöqitiş, rolli vaziyat yoki pedagogik amaliyotdagi kuzatuv asosida taşkil etilişi mumkin. Mikroöqitişda talaba darsning qisqa qismini tengdoşlari oldida olib boradi, qolgan iştirokçilar esa öquvçi rolini bajarib, belgilangan mezonlar böyiça fikr bildiradilar. Tahlilda öqituvçining tuşuntirişi, savollar sifati, öquvçilarni faol jalb etişi, vaqtni taqsimlaşi va teskari aloqadan foydalanişi körib çiqiladi. Fikr-mulohaza şaxsiy baho şaklida emas, kuzatilgan xatti-harakat va uning ta’limiy ta’siriga tayangan holda beriladi. Talaba olingan fikrlarni qayd etib, loyihaga özgartiriş kiritadi va qayta sinaş imkoniyatiga ega böladi.

ADABIYOTLAR

1. Cuban L. Reforming Again, Again, and Again // Educational Researcher. — 1990. — T. 19, № 1. — B. 3. — DOI: 10.2307/1176529.
2. Ertmer P.A. Teacher pedagogical beliefs: The final frontier in our quest for technology integration? // Educational Technology Research and Development. — 2005. — T. 53, № 4. — B. 25–39. — DOI: 10.1007/bf02504683.
3. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. — New York: Teachers College Press, 2007.
4. Ta’lim va pedagogika taşkiloti. — URL: https://unesco.org (murojaat sanasi: 12.11.2026).
5. Özbekiston qonunçilik ma’lumotlari bazasi. — URL: https://lex.uz (murojaat sanasi: 12.11.2026).

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.